

## Amaçsal Açıdan Dua Türleri: Din Psikolojisi Bağlamında Tümevarımsal Bir Yaklaşım Denemesi

Abdullah DAĞCI\*

*Amaçsal Açıdan Dua Türleri: Din Psikolojisi Bağlamında Tümevarımsal Bir Yaklaşım Denemesi*

**Özet** ► Bu çalışmanın amacı dua etmenin amaçlarının neler olduğunu incelemektir. Bu araştırma Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki öğrenciler üzerinde Mayıs 2015'te uygulanmıştır. Doldurulan “Dua ... gibidir/benzer, çünkü.....” ibaresinden elde edilen veriler, nitel yöntem kullanılarak analiz edilmiştir. 113 katılımcı tarafından dua etmeye ilişkin gerekçeler, ortak özellikleri bakımından irdelenmiş ve 4 farklı kavramsal kategori olarak sınıflandırılmıştır. Bu kategoriler ve frekansları şöyledir: Yalıtım ve yalnızlık (n: 31); Anlamsızlık, hayatın anlamı ve hayatın amacı (n: 34); Özgürlük, sorumluluk ve isteme (n: 23); Ölüm, umut ve var olmaya devam etme (n: 25). Ayrıca, daha ayrıntılı tahliller yapmak için, bu dört kategori altında sunulan gerekçeler, 12 kavramsal alt kategori olarak gruplandırılmıştır. Örneklerin 6'sı acizliğini belirtme, 14'ü yalnızlığını giderme, 11'i iletişim kurma, 17'si rahatlama, 17'si manevî açıdan güçlenme, 9'u istekte bulunma, 7'si yardım isteme, 7'si güvende hissetme, 14'ü ihtiyaç duyma, 3'ü teselli bulma, 3'ü şükretme ve 5'i günahlardan bağışlanma alt kategorilerinde gerekçe ileri sürmüşlerdir. Sonuç olarak; dua etmeye ilişkin sunulan gerekçeler, ilgili araştırmalar ve dinî referanslar tarafından desteklenmiştir. Diğer yandan, rahatlama ve manevî açıdan güçlenmek için dua etmenin en çok tercih edildiğine; teselli bulmak ve şükretmek için dua etmenin ise en az tercih edildiğine ulaşılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Din Psikolojisi, Dua Etme, Tümevarımsal Araştırma, Varoluşsal Yaklaşım, Nihai Kaygılar.

*Prayer Types in Terms of Purpose: An Inductive Approach in the Context of Psychology of Religion*

**Abstract:** The purpose of this study is to investigate on what the aims of prayer. This research was put into practice on students at the Theology Faculty of Gümüşhane University in May 2015. Data from the fulfilled phrase “Prayer is like/similar..., because...” were analyzed through qualitative methods. In terms of common features, the reasons relating prayer were examined, which is given by 113 participants, and were classified as 4 conceptual categories. The categories

---

\* Ankara Üniversitesi Din Psikolojisi Doktora Öğrencisi, adagci@ankara.edu.tr

and frequencies are such that: Isolation and loneliness (n:31); Meaninglessness, meaning in life and purpose in life (n:34); Freedom, responsibility and demand (n:23); Death, hope and survival (n:25). Besides, in order to do elaborate analyses, the reasons, given under the 4 categories, were classified as 12 conceptual sub-categories. The participants gave reasons for the sub-categories that 6 for expressing weakness, 14 for coping with loneliness, 11 for making contact, 17 for feeling relieved, 17 for refreshing spiritually, 9 for making request, 7 for asking for help, 7 for feeling safe, 14 for needing, 3 for finding consolation, 3 for being thankful and 5 for wishing to be forgiven. As a result, the reasons, gave relating prayer, were acknowledged by the related studies and religious references. In addition to this, it is concluded that praying to feel relieved and refresh spiritually are the most preferred, while praying to find consolation and be thankful are the least preferred.

**Keywords:** Psychology of Religion, Prayer, Inductive Research, Existential Approach, Ultimate Concerns.

## GİRİŞ

En kadim dinî ritüellerden olan dua, insanın hayatında önemli bir rol oynar. Dinî inanç türlerindeki değişimlere göre, duanın şekilsel biçimlerinde çeşitlilik olmasına rağmen, insanların dua etmedeki amaçlarında ise benzerlikler dikkat çeker. Geçmiş toplumlardaki dua etme pratikleri incelendiğinde, bazılarının yaşamda karşılaştığı olumsuz durumlar ile baş edebilmek, bazılarının da mevcut durumunu devam ettirebilmek ve daha iyi hale getirebilmek için duaya başvurdukları söylenebilir. Bir yönüyle psikolojik diğer yönüyle dinî bir niteliğe sahip olan dua etme pratiğine çeşitli bakış açılarından yaklaşılmaktadır. İçsel yaşantıda yadsınamayacak bir fonksiyona sahip olan dua etme tutum ve davranışı, özellikle din psikolojisi ile ilgilenen araştırmacılar tarafından incelemeye tabi tutulmaktadır. Genellikle şekil ve içerik açısından ele alınan dua, şekil bakımından kültürden kültüre bazı farklılıklar gösterirken, içerik bakımından genelde benzer niteliklere sahiptir. Dolayısıyla konuyla ilgili araştırma yaparken genellemelere gitmek, bazı sakıncaları olmakla birlikte, kıyaslama yapmaya, daha tutarlı sonuçlar elde etmeye ve derinlemesine analizler yapmaya imkân sağlar.

Tanrı ile insan arasındaki ilişkinin, insandan Tanrı'ya doğru yönünü oluşturan dua, dinî yaşantının en önemli pratiklerinden biridir. Kuldan Allah'a doğru

yapılan sözlü, yazılı veya fiili çağrı<sup>1</sup> olan dua; inanan insanın Allah'a yönelişini ve bağlanışını yansıtan her türlü duygu, dilek, talep, tutum, yakarış ve tapınmanın bir yansıması ve ifadesidir.<sup>2</sup> İnsanın maddî veya manevî dileğini Allah'a sunması, insanın kalbinin Allah'a yönelmesi, O'nunla konuşması ve O'nun yardımını istemesi<sup>3</sup> olan duaya yönelen birey, Tanrı'ya ilişkin duygularını dua aracılığıyla içselleştirir<sup>4</sup> William James ise dua etmeyi kutsal kabul edilen güç ile konuşma veya spiritüel bir paylaşım biçimi olarak tanımlar.<sup>5</sup> İnanan bireyin inandığı varlık ile yakın ilişkiler geliştirmesi için bir araç olan duada, mümin ve Allah olmak üzere iki ana öğe ön plana çıkar.<sup>6</sup> Yapılan tanımlar gözden geçirildiğinde, duanın içeriğinde Tanrı, Ruh, öz, konuşma, iletişim, diyalog, dinleme, dikkat etme, düşünme, sevmeye, birlik, ilişki, paylaşım, karşılaşma, görüşme vb. kavramlarının sıklıkla yer aldığı görülür (Horozcu, 2010: 20). Sonuç olarak dua kısaca, kutsal ya da aşkın bir varlık ile kurulan manevî bir irtibat olarak tanımlanabilir.

Aşkın bir varlığa inanan bütün insanlarda, dua etme eğilimi bulunur. Dinlerde dua, hem dinî açıdan arınmak ve bağışlanma dilemek için bir ön şart olarak öne sürülmüş, hem de sahip oldukları için aşkın varlığa bir teşekkür göstergesi olarak telakki edilmiştir. İnsanlar ise çoğu zaman kendileri için dua etme davranışı sergilerken, bazen de diğer insanlar için dua etmeye yönelmiştir. Bunun yanında dua, bazen korunma ve sığınma kapısı olarak algılanmış bazen de aşkın varlığı övme şeklinde tezahür etmiştir. Toplumlardaki dua uygulamalarına bakıldığında, bazen bireysel olarak bazen de topluca dua etme uygulamaları olduğu görülür. Diğer yandan dua, genelde bir şey talep etmek için yapılabilirken, bazen

---

<sup>1</sup> Fevzi Zülaloğlu, *Kur'an'da Dua ve Rasullerin Dua Örnekleri*, Ekin Yayınları, İstanbul 2011, s.35.

<sup>2</sup> Hayati Hökekleli, *İslam Psikolojisi Yazıları*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2012, s. 65.

<sup>3</sup> Vecdi Akyüz, *Kur'an ve Sünnet'ten Dua ve Yakarışlar*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2011, s. 19.

<sup>4</sup> Faruk Karaca, *Din Psikolojisi*, Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon 2011, s.147.

<sup>5</sup> Ahmet Albayrak, Yusuf Acuner ve B. Yaşar Seyhan, "Dua Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik çalışması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2014, c.VII, sayı:34, s.366.

<sup>6</sup> Hasan Kayıklık, *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*, Karahan Kitabevi, Adana 2011, s. 129.

de tasavvuf ve Hint geleneğinde olduğu gibi manevî açıdan iç huzura erişmek için de yapılabilir. Sonuç olarak, şekil ve içeriği her ne olursa olsun duanın terapötik işlev gibi faktörlerle ruh sağlığına pozitif yönde etki ettiği söylenebilir.

### Dua Etmenin Kuramsal Çerçevesi

Dua, bütün yaşam evrelerinde psikolojik açıdan önemli bir fonksiyona sahiptir. Temel eğitim çağında dua eğitimi bir gerekliliktir ve çocukların bu dönemde gelişim özelliklerine uygun bir dua bilincine ulaşmaları önemlidir.<sup>7</sup> Çocukların hayatında önemli bir yere sahip olan dua, hem onların gelişim özelliklerini psikolojik açıdan destekler, hem de güven duygusunu güçlendirerek onların bireyleşme ve sosyalleşmesine katkı sağlar.<sup>8</sup> Bunalımlı bir gelişim dönemi olarak bilinen ergenlik döneminde ise dua, ergenlerin kimlik bunalımlarıyla baş etmesine yardımcı olur, sağlıklı bir kişilik gelişimini destekler ve kimlik gelişiminde düzenleyici ve dengeleyici bir rol oynar.<sup>9</sup> Diğer yandan, insan şahsiyetinin gelişiminde önemli bir yere sahip olan dua, intihar, depresyon, bencillik gibi sorunlar ile baş etmeye katkı sağladığı için, dua ritüelinden faydalanılması eğitim kurumları aracılığıyla topluma sağlam bireylerin kazandırılmasına olumlu bir destek sağlar.<sup>10</sup>

Hayat memnuniyetine pozitif yönde etkisi olan dua, olumlu duygular üzerinde artırıcı olumsuz duygular üzerinde ise azaltıcı etkisi olması nedeniyle, bireylerin hayatında var olan ve var olmaya devam edecek olan çok önemli bir yer

---

<sup>7</sup> Esra Türk, "Din Eğitimi Açısından Çocukluk Döneminde Dua Kavramının Önemi", *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2015, c.I, sayı:1, s.466.

<sup>8</sup> M. Doğan Karacoşkun, "Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Dua", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, c.IX, sayı:1, s.124.

<sup>9</sup> Mustafa Koç, "Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Gelişimi", *Ekev Akademi Dergisi*, 2005, c.IX, sayı:25, s.88.

<sup>10</sup> Mehmet Ayas, "Dua Öğretiminin Birey Üzerindeki Etkileri ve Değerler Eğitimine Katkıları", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, c.I, sayı:2, s.93-94.

işgal eder.<sup>11</sup> Çünkü dualarıyla Yüce varlığa ulaşarak, güçsüzlüğünü aşma ve çaresizliğini ortadan kaldırma çabası içindeki inanan birey<sup>12</sup> için dua, hayatın her döneminde gerekli ve ondan ayrılmaz bir husustur.<sup>13</sup> Diğer yandan dua, inananların iç dünyalarını ve hayatlarını inşa ederek, şuurulu, basiretli, kararlı ve dirençli bireyler haline gelmelerini sağlar.<sup>14</sup>

Dini referanslarda da duaya ayrı bir önem verilmiştir. Kur'an'da, Allah'a yalvararak ve takva ile dua edilmesi (A'raf, 7/205), dua edenin Allah katındaki değerinin artacağı (Furkan, 25/77), yapılan dualara Allah'ın cevap vereceği (Mu'min, 40/60; Neml, 27/62) belirtilir ve sadece sıkıntı anında değil, hayatın her anında dua edilmesi öğütlenir (Yunus, 10/12). Hz Peygamber ise ibadetin özünün dua olduğunu bildirmiş (Tirmizi, Deavat, 1) ve Allah'ın fazlından istemeye (Tirmizi, Daavat, 126) teşvik etmiştir.

Diğer yandan, Allah insanların dualarındaki samimiyeti görmeyi ister. Duaya önemli bir yer veren Kur'an'da ise hem sözlü dua hem de talep edilen isteğin oluşması için gerekliliklerin yerine getirilmesini ifade eden fiili dua iç içedir.<sup>15</sup> Yapılan duanın, dua edene hem maddî hem de manevî birçok faydasının olduğu da Kur'an'dan anlaşılır.<sup>16</sup> Dolayısıyla insan, dualarıyla zaman ve mekan sınırlarını aşmakta, yaratıcısına arzu, istek, ihtiyaç ve ümitle ulaşarak onunla bütünleşme, ondan kopmama ve kendisini güçsüzlük ve çaresizlikleriyle tanıırken yaratıcısıyla

---

<sup>11</sup> Feim Gashi, "Dua ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, c.XXV, sayı:2, s.26.

<sup>12</sup> Hasan Kayıklık, "Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2001, c.I, sayı:1, s.158.

<sup>13</sup> Mesut Erdal, "Kur'an'daki Bazı Dualar Üzerine Mülâhazalar", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, c.I, s.243.

<sup>14</sup> Resul Ertuğrul, "Kur'an'da Fiilî Dua", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2015, c.IV, sayı:4, s.918.

<sup>15</sup> Ertuğrul, "Kur'an'da Fiilî Dua", s.912.

<sup>16</sup> Sıtkı Güllü, "Kur'an-ı Kerim'de Duâ Kavramı", *EKEV Akademi Dergisi*, 2004, c.VIII, sayı:18, s.130.

bir olunca neler yapabileceğinin bilincine varmaktadır.<sup>17</sup> Hz Peygamber de barışta ve savaşta her yerde dua etmiş, insanların karanlıktan aydınlığa çıkması ve hidayete ulaşmaları için Allah'a yalvarmıştır.<sup>18</sup>

Literatüre bakıldığında, duaya ilişkin hem teorik hem de uygulamalı birçok araştırmaya ulaşılmıştır. Koç<sup>19</sup> tarafından ergenlerin duaya ilişkin tutum ve davranışlarının incelendiği araştırmada, dua tutum ve davranışının ergenler tarafından ibadetten daha fazla tercih edildiğine ulaşılmıştır. Karacoşkun'un<sup>20</sup> çalışmasında ise duanın hem okul öncesi çocuklarının gelişimlerine uygun olarak psikolojik olarak destekleyici olduğuna ulaşılmış hem de çocuğun bireyleşme ve sosyalleşme süreçlerine, güven duygusunu güçlendirerek katkı sağladığı belirtilmiştir. Ayas'ın<sup>21</sup> araştırmasında, örnekleme yer alan öğrencilerin genel anlamda İslamî inançlara uygun olarak doğru bir dua anlayışına sahip olduğuna ulaşılmıştır. Yine Ayas'ın<sup>22</sup> çalışmasında, duanın hem kişilik gelişimine ve değerlerin bireyin hayatına yerleşmesine, hem de birçok bireysel ve toplumsal sorunun üstesinden gelmesine katkı sağladığına ulaşılmıştır. Türk<sup>23</sup>, çocukların Allah ile iletişim kurarken dua etmeyi tercih ettiklerini ve duanın din eğitimine zemin hazırladığını belirtilmişken, Gashi'nin<sup>24</sup> çalışmasında, duanın hayat memnuniyetine pozitif etkisi olduğuna ve olumlu durumları artırırken olumsuz durumları azaltıcı bir fonksiyonunun olduğuna ulaşılmıştır. Ertuğrul'un<sup>25</sup> çalışmasında ise Kur'an'da

---

<sup>17</sup> Kayıklık, "Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme", s.158.

<sup>18</sup> Ali Aksu, "Hz Peygamber'in Tarihi Olaylarla İlgili Dualarından Örnekler", *Diyanet İlmî Dergi*, 2009, c.XLV, sayı:4, s.126.

<sup>19</sup> Koç, "Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Gelişimi", s.88.

<sup>20</sup> Karacoşkun, "Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Dua", s.124.

<sup>21</sup> Mehmet Ayas, "İlköğretim Öğrencilerinin Dua Anlayışları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2011, c.IV, sayı:19, s.418.

<sup>22</sup> Ayas, "Dua Öğretiminin Birey Üzerindeki Etkileri ve Değerler Eğitimine Katkıları", s.93.

<sup>23</sup> Türk, "Din Eğitimi Açısından Çocukluk Döneminde Dua Kavramının Önemi", s.447.

<sup>24</sup> Gashi, "Dua ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma", s.26.

<sup>25</sup> Ertuğrul, "Kur'an'da Fiilî Dua", s.912.

sözlü dua ve fiili duanın iç içe olduğu tespit edilmiştir. Kayıklık'ın<sup>26</sup> Kur'an'daki duaların psikolojik yönünü ele alan araştırmasında; 1) *zorunlu ve belli kurallara bağlı* ve 2) *zorunluluğu ve belli kuralları olmayan* olmak üzere, Kur'an dualarının iki şekilde tezahür ettiği tespit edilmiştir.

Diğer yandan dua, birçok açıdan ele alınabilir. Çünkü dua, insanlar için hayatın her anında gerekli olan bir husustur.<sup>27</sup> İlahi bir emir ve insanın fitratından gelen manevî bir ihtiyaç olan dua,<sup>28</sup> hem Allah'a yakınlaştıran bir ibadettir hem de bireylerin psiko-sosyal motivasyonunu ve huzuru temin eden bir psikoterapi yöntemidir.<sup>29</sup> İnanan birey ise dua aracılığıyla inancını daha gerçekçi ve samimi bir hal ile ifade eder.<sup>30</sup>

Dua, dinî modeller olan peygamberlerin hayatında da önemli bir yere sahiptir. Çünkü peygamberlerin ortak özelliklerinden biri de karşılaştıkları zorluklar karşısında duaya yönelmeleri ve dualarında hem dünyaya hem de ahirete yönelik istekte bulunmalarıdır.<sup>31</sup> Hz Peygamber de hem savaşta hem de barışta duayı yerine getirmiş ve insanların hakikati bulmaları için Allah'a yalvarmıştır.<sup>32</sup> Aynı zamanda Hz Peygamber dualarında, Allah tarafından sevilme başta olmak üzere iman sevgisi, ölüm sevgisi gibi konularda Allah'tan taleplerde bulunduğu görülmüştür.<sup>33</sup>

Varoluşçu yaklaşım, insanoğlunun dünyadaki varlığının önemli bir parçası olan ve yaratılıştan getirilen *ölüm, özgürlük, yalıtım* ve *anlamsızlık* olmak üzere dört temel nihai kaygı ile yüzleşmesinden kaynaklanan çatışmalar üzerinde durur.

<sup>26</sup> Hasan Kayıklık, "Kur'an'ın Işığında İnanan İnsanın Duasına Psikolojik Yaklaşımlar" (Yüksek Lisans Tezi), *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana 1994, s.94.

<sup>27</sup> Erdal, "Kur'an'daki Bazı Dualar Üzerine Mülahazalar", s.243.

<sup>28</sup> Gülle, "Kur'an-ı Kerim'de Duâ Kavramı", s.130.

<sup>29</sup> Bedri Katipoğlu & Muhammet Katipoğlu, "Duanın Psikanalizi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017, c.X, sayı:49, s.759.

<sup>30</sup> Kayıklık, "Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme", s.158.

<sup>31</sup> Ali Yılmaz, "Kur'an'daki Peygamber Dualarının Psiko-Sosyal Analizi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, sayı:35, s.77.

<sup>32</sup> Aksu, "Hz Peygamber'in Tarihi Olaylarla İlgili Dualarından Örnekler", s.126.

<sup>33</sup> Mehmet Dilek, "Sevgi İnsanı Hz. Muhammed'in Dualarında Sevgi Talepleri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007, c.XII, sayı:17, s. 268.

İnsanoğlu hem ölümün kaçınılmazlığının farkındadır hem de yaşamaya devam etme arzusuna sahiptir ki bu ölüm kaygısıdır. Bir yandan özgür olmayı isteyen insanoğlu, diğer yandan da kendi dünyasından, hayat tarzından, seçimlerinden ve hareketlerinden tamamen sorumlu olduğunun bilincindedir ki bu özgürlük kaygısıdır. Mutlak yalıtımın farkında olan insan, bağlantı kurma, korunma ve daha büyük bir bütünün parçası olmayı da arzular ki bu yalıtım kaygısıdır. Dünyaya gönderilmiş olan insanoğlu için hâlihazırda bir anlamın olmadığı bilinir ama diğer yandan hayatın anlamının ve amacının arayışı içinde olunur ki bu anlamsızlık kaygısıdır. Bu nihai kaygılar, varoluşçu yaklaşımın inceleme alanına giren bilinçli ve bilinçdışı korku ve güdülere neden olur. Varoluşçu yaklaşımda bu yapı, *temel kaygıların farkına varma→anksiyete→savunma mekanizması* şeklinde formüle edilir. Varoluşçu psiko-dinamiklerin esasını oluşturan bu kaygılar, bireyin manevî ve psikolojik düzenlemeleri üzerinde önemli rol oynar. Ölüm kaygısı, umut ve var olmaya devam etme ile yakından ilişkili iken, özgürlük ise sorumlu olma ve isteme ile doğrudan ilişki içindedir. Diğer yandan yalıtım kaygısı, yalnızlık duygularıyla iç içe iken, anlamsızlık kaygısı hayatın anlam ve amacını keşfetmede önemli bir faktördür.<sup>34</sup> Bu noktada, bireylerin psikolojik iyi oluşlarına olumlu yönde katkı sağlayan ve nihai kaygıları ile başa çıkmada başvurulan dayanaklardan biri olan dua etme tutum ve davranışı, varoluşçu psikodinamikler bağlamında incelenebilir.

### Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin günlük yaşamda “niçin” dua ettiklerinin araştırılmasından ibarettir. Onların hem Allah’a niçin dua ettiklerini anlamak ve açıklamak, hem de dua etme amaçlarını tahlil ederek sınıflandırmalara ulaşmak çalışmanın amacını oluşturur. Çünkü dua aracılığıyla Kutsal ile kurulan iletişim, hem şu andaki sıkıntıları hem de geleceğe yönelik umutları dile getirmenin gerçekleştiği bir süreçtir. Bu nedenle insanların dua etmelerindeki gayelerinin incelenmesi, bu durumların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlar. Aynı zamanda bu çalışma, günlük yaşamda dua aracılığıyla Kutsal ile kurulan irtibatı, bu çerçevede insanların Kutsal ile ne tür bir ilişki içinde olduğu ve bu ilişkinin bireye nasıl etki ettiğinin ipuçlarını araştırmayı da hedeflemektedir. Bu amaçla araştırmada, şu sorulara yanıt aranmıştır: 1) Katılımcılar tarafından dua etmeye yönelik sunulan gerekçeler, varoluşsal yaklaşım temaları bakımından nasıl kategorilerendirilebilir?

<sup>34</sup> Irvin Yalom, *Varoluşçu Psikoterapi* (Çev: Zeliha İ. Babayiğit), Kabcacı Yay., İstanbul 2011. s.20.



AMAÇSAL AÇIDAN DUA TÜRLERİ: DİN PSİKOLOJİSİ BAĞLAMINDA TÜMEVARIMSAL BİR  
YAKLAŞIM DENEMESİ

2) Katılımcılar tarafından dua etmeye yönelik sunulan gerekçeler, ortak özellikleri bakımından hangi alt kategorilere yerleştirilebilir?

Araştırmaya dâhil edilme ve araştırmadan dışlanma kriterlerine yönelik olarak, araştırmamız bir takım sınırlara sahiptir:

- Araştırma, sadece Gümüşhane Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.

- Örneklemin sunduğu gerekçeler, belli bir zamanda yapılan tek bir taramadan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

- Örnekleme yer alanlardan anket sorularını yanıtlamak istemeyenler, araştırma dışında tutulmuştur.

- Veriler, belli sayıda örneklemden sonra tekrar etmeye başladığı için, araştırmadaki örneklem sayısı ile yetinilmiştir.

Araştırmanın imkanları bağlamında, bu çalışmamız bir takım sınırlılıklara da sahiptir:

- Araştırma bulguları sadece söz konusu örneklem grubu için geçerlidir ve genellemeler yapılırken ihtiyatlı olunmalıdır.

- Araştırma aşamasında örneklem tarafından doldurulan anket formundaki veriler, adı geçen fakülte'deki öğrenciler tarafından beyan edildiği şekli ile sınırlı tutulmuştur.

- Araştırma, duanın "niçin" yapıldığına odaklandığı için, duanın "ne" olduğu ve "nasıl" yapıldığı araştırma dışında tutulmuştur.

- Araştırmadaki ham veriler, ilgili araştırmalardan ve dinî referanslardaki bilgilerden yola çıkılarak yorumlanmıştır. Bu süreçte oluşturulan kategoriler, kesinlik taşımayıp bir analiz, değerlendirme ve öneriden ibarettir.

- Araştırmadaki dört üst kategoriyi oluştururken, varoluşsal yaklaşımdan yararlanılmıştır. Ama araştırmamızın odak noktasında varoluşsal yaklaşım yer almadığı için, bu konuda ayrıntılı bilgiler sunulmamıştır.

- Demografik değişkenlerle oluşturulan kategoriler arasındaki ilişkilerin analizleri, bu araştırmanın hacimsel sınırlarını aşacağı için araştırma dışında tutulmuştur.

- Araştırmadaki on iki alt kategoriyi oluştururken, sadece literatürde dua ile ilgili yapılan belli başlı araştırmalara ve dinî referanslara başvurulmuştur.

### Araştırmanın Yöntemi

Nitel paradigmayı benimseyen ve tarama modelinde yapılan bu araştırmada, tümevarımsal araştırma<sup>35</sup> anlayışı benimsenmiş ve örneklemden elde edilen parça parça verilerden yola çıkılarak kategoriler oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma evreni, 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerdir. Araştırmadaki veri toplama cümlesinin daha anlaşılır şekilde doldurulması amacıyla, bilişsel seviye olarak daha dinamik bir yapıya sahip olduğunu düşündüğümüz üniversitedeki öğrenciler, örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmanın Gümüşhane Üniversitesinde gerçekleştirilmesinde ise, araştırmanın imkanları dahilinde örnekleme kolay ulaşılabilirliği etkili olmuştur. Ayrıca, Albayrak<sup>36</sup> tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, farklı fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin dua etme sıklıkları arasında küçük bir farkın ortaya çıkması göz önünde bulundurularak örnekleminiz, ağırlıklı olarak dinî içerikli dersler alan ilahiyat fakültesindeki öğrencilerden oluşturulmuştur. 113 öğrenciden oluşan bu örneklemin genel özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

---

<sup>35</sup> Tümevarım araştırması; temel verilere ulaşılması sonucunda, bunların kendi aralarında örgün olarak yapılandırılması ve küçük kısımların belirli kurallara göre örgün bir sıra dahilinde birleştirilmesi ile daha genel yargılara ulaşılmasıdır (Zekai Şen, *Bilimsel Araştırma Yaptırma İlkeleri*, İstanbul, Su vakfı Yayınları, 2011, s.46).

<sup>36</sup> Ahmet Albayrak, *Üniversite Gençlerinin Dua Tutum ve Davranışları*, Karadeniz Basın Yayın, Rize 2009, s.137-138.

**Tablo 1:** Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken			<i>f</i>	%
1	Cinsiyet	Kız	74	65.5
		Erkek	39	34.5
		Toplam	113	100
2	Yerleşim yeri	Köy/Kasaba	29	25.7
		İlçe	31	27.4
		İl Merkezi	53	46.9
		Toplam	113	100
3	Sosyo-ekonomik durum algısı	Alt	22	19.5
		Orta	82	72.6
		Üst	9	7.9
		Toplam	113	100

Tablo 1'e göre, örnekleme kızların oranının %65.5 (n:74), erkeklerin oranının ise %34.5 (n:39) olduğu görülür. Dolayısıyla örnekleme kızlar, erkeklerin iki katından biraz fazladır. Yerleşim yeri açısından incelendiğinde, köy/kasabada ikamet edenler %25.7 (n:29), ilçe merkezinde ikamet edenler %27.4 (n:31) ve il merkezinde ikamet edenler %46.9 (n:53) oranına sahip olduğu görülür. Dolayısıyla, en çok katılımcı il merkezinde ve en az katılımcı ise köy/kasabada ikamet etmektedir. Sosyo-ekonomik durum algısı bakımından incelendiğinde, kendisini *alt* grupta algılayanlar % 19.5 (n:22), *orta* grupta algılayanlar %72.6 (n:82) ve *üst*

grupta algılayanlar %7.9 (n:9) orana sahiptir. Dolayısıyla, katılımcıların yaklaşık dörtte üçü kendisini *orta* düzeyde bir sosyo-ekonomik düzeyde algılıyorlar.<sup>37</sup>

### Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada *nitel veri toplama* yöntemine dayalı *yarı-açık uçlu cümle doldurma* tekniği kullanılmıştır. Daha önce bu teknikle yapılan din psikolojisi alanındaki benzer çalışmalar<sup>38</sup> gözden geçirildikten sonra, veri toplama aşamasında, bu çalışmalardakine benzer bir cümle olarak “*Dua... gibidir/benzer, çünkü...*” cümlesi kullanılmıştır. Dua etmenin “niçin”ini araştırdığımız için, gerekçe sunmaya yarayan “çünkü” bağlacını içeren bu yarı-açık uçlu cümle seçilmiştir. Çalışmada sadece, bu veri toplama cümlesinde yer alan *çünkü* bağlacından sonraki ifadeler dikkate alınmıştır. Örneklem hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşmak amacıyla, sosyo-demografik değişkenler (cinsiyet, yerleşim yeri, sosyo-ekonomik durum algısı) ile ilgili sorular da sorulmuştur. Dolayısıyla bahsedilen yarı-açık uçlu cümleyi ve sosyo-demografik değişkenleri içeren bir anket formu ile veriler toplanmıştır. Araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği ise alan uzmanları<sup>39</sup>nın görüşlerinden faydalanılarak yapılmıştır. Toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak için *veri analizi* yapılmış ve verilerin yorumlanmasında ise *içerik analizi* tercih edilmiştir.<sup>40</sup> Dolayısıyla benzer veriler ortak özellikler bakımından bir araya getirilerek kategoriler oluşturulmuştur.

<sup>37</sup>Çalışmamızın ana çerçevesi ile doğrudan ilişkili olmaması nedeniyle, sosyo-demografik değişkenler ve oluşturulan kategoriler arasındaki istatistiksel analizlere bu çalışmamızda yer verilmemekle birlikte, bu değişkenler ile kategoriler arasındaki ilişkilerin başka bir çalışmada ele alınmasının daha uygun olacağına karar verilmiştir.

<sup>38</sup> Abdullah Dağcı & Saffet Kartopu “University Students’ Perceptions Regarding The Holy Qur’an: A Metaphorical Study On Muslim Turk Sample”, *Turkish Studies*, 2016. c.XI, sayı:7, s.101-120; Saffet Kartopu & Abdullah Dağcı, “Üniversite Öğrencilerinin Hz Muhammed’e Yönelik Algıları: Metaforik Bir Araştırma”, *The Journal of Academic Social Science Studies*. 2015. c.34, sayı:2, s.217-235.

<sup>39</sup> Alan uzmanları, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin Din Psikolojisi, Türk-İslam Edebiyatı, Tefsir, Kelam Anabilim dallarında görev yapan öğretim üyelerinden oluşmaktadır.

<sup>40</sup> Krş. Paul D. Leedy & Jeanne E. Ormrod, *Practical Research Planning and Design*, Pearson/Merril, New Jersey 2010, ss.144-146.

Uygulamaya başlamadan önce, anket formunda yer alan yarı-açık uçlu cümlelerin nasıl doldurulması gerektiğiyle ilgili olarak katılımcılara bilgi verilmiştir. Bu yarı açık uçlu cümle doldurulurken, cümledeki *çünkü* kelimesinden sonraki boşluğa sadece bir cümle yazabilme imkanı olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla, her katılımcı yarı açık uçlu cümledeki çünkü bağlacından sonra sadece bir gerekçe sunmuştur. Çalışmanın uygulama aşamasında 137 anket formu dağıtılmış ama eksik doldurulan 24 form çalışma dışında tutulmuştur. Dolayısıyla çalışma, 113 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır. Bu formlardan elde edilen veriler, ilk olarak Excel programına aktarılmış ve burada ortak özelliklerine göre oluşturulan kategorilere manuel olarak yerleştirilmiştir. Analizlerin daha anlaşılabilir olmasını sağlamak amacıyla, elde edilen veriler, frekans (f) ve yüzde (%) olarak tablolara yerleştirilmiştir.

## BULGULAR VE YORUM

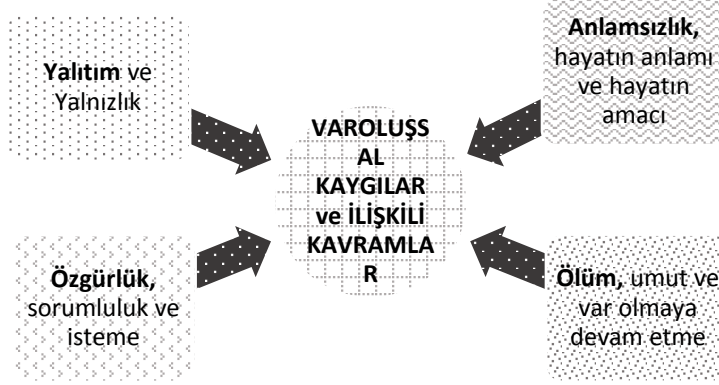
### Üst Kategorilerin Dua Etme ile İlişisine Dair Bulgular

Nihai kaygılarla ilişkili sorunlarla başa çıkmak için bireyler tarafından başvuru argümanlarından biri olan dua etme, varoluşsal sorunlarla başa çıkmaya katkı sağlayabilir. Çünkü varoluşçu yaklaşım, var olmanın getirileriyle yüzleşmekten kaynaklanan çatışma üzerinde durur ve dört nihai kaygı (ölüm, özgürlük, yalıtım ve anlamsızlık) ve bunların ilişkili olduğu konular (umut, sorumluluk, isteme, yalnızlık, hayatın anlam ve amacı) üzerinde yoğunlaşır.<sup>41</sup> Dolayısıyla çalışmamızdaki üst sınıflandırma, varoluşçu psiko-dinamiklere dayanarak yapılmış ve örneklemin dua etmesindeki amaçlar, varoluşsal yaklaşım açısından ele alınırken, dört kategori oluşturulmuştur: 1) Yalıtım kaygısı, ve yalnızlık 2) Anlamsızlık, hayatın anlamı ve hayatın amacı 3) Özgürlük, sorumluluk ve isteme 4) Ölüm kaygısı, umut ve var olmaya devam etme. Bu kategoriler Tablo 2'de verilmiştir.

---

<sup>41</sup> Yalom, *Varoluşçu Psikoterapi*, ss.18-20.

Tablo 2: Varoluşsal Nihai Kaygılar ve İlişkili olduğu Kavramlar



Tablo 2’de görüldüğü üzere, varoluşsal dört nihai kaygı ve ilişkili olduğu kavramlar bağlamında kategoriler oluşturulmuş ve katılımcılar tarafından sunulan gerekçeler bu dört kategoriye Tablo 3’teki gibi yerleştirilmiştir.

**Tablo 3:** Katılımcıların sunduğu gerekçelerin varoluşsal yaklaşım bağlamında oluşturulan üst kategorilere dağılımı

		f	%
Üst Kategori 1	Yalıtım ve yalnızlık	31	27.4
Üst Kategori 2	Anlamsızlık, hayatın anlamı ve hayatın amacı	34	30.1
Üst Kategori 3	Özgürlük, sorumluluk ve isteme	23	20.4
Üst Kategori 4	Ölüm, umut ve var olmaya devam etme	25	22.1
	Toplam	113	100.0

Tablo 3, katılımcılar tarafından sunulan gerekçelerin ortak özelliklerine göre varoluşsal yaklaşım düzleminde oluşturulan kategorilere dağılımını, yüzde (%) ve frekans (f) olarak göstermektedir. Buna göre örneklemin %30.1’i (f:34) ‘anlamsızlık, hayatın anlamı ve hayatın amacı’, %27.4’ü (f:31) ‘yalıtım ve yalnızlık’, %22.1’i (f:25) ‘ölüm, umut, var olmaya devam etme’ ve %20.4’ü (f:23) ‘özgürlük, sorumluluk ve isteme’ kategorilerinde temsil edilmiştir. Dolayısıyla örneklem tarafından anlamsızlık, hayatın anlamı ve hayatın amacı kategorisinde en fazla

gerekçe sunulmuşken; özgürlük, sorumluluk ve isteme kategorisinde ise en az gerekçe belirtilmiştir. Bunun yanında, katılımcıların sundukları dua etmeye ilişkin gerekçeler, daha derinlemesine verilere ulaşmak amacıyla, alt kategorilere ayrılmıştır. Bu alt kategoriler ise varoluşsal yaklaşım bağlamında oluşturulan kategorilerin bir alt basamağı olabileceği düşünülmüştür.

### Alt kategorilerin dua etme ile ilişkisine dair bulgular

Kahir ekseriyeti Müslüman olan Türk toplumunun bireyleri, İslamî bir anlayışa göre dua eder. Duanın şekil ve içerik açısından İslam'daki uygulamaları, gerek Kur'an gerekse Hz Peygamberin söz ve davranışlarında mevcut olmasına rağmen; hem şekil bakımından hem de içerik bakımından esnek bir yapının olduğu ifade edilebilir. O halde Müslüman bir toplumdaki bireyler arasında dua etme uygulamaları çeşitlilik gösterebileceği için, Türkiye'deki Müslüman bireylerin dua etme davranışlarının araştırmaya tabi tutulması, hem duanın pratikteki yerini analiz etmede hem de benzerlikleri ve farklılıkları açıklamada zengin veriler sağlayabilir.

Çalışmamızla yakından ilgili olan ve dua etmeyi sınıflandırmayı amaçlayan birkaç çalışmaya rastlanmıştır. Hökeleki<sup>42</sup> duaları konularına göre sekiz kategoriye ayırırken, Kesler<sup>43</sup> ise on başlıkta ele almıştır. Albayrak<sup>44</sup> duayı iç güdümlü-

<sup>42</sup> Hayati Hökeleki, *İslam Psikolojisi Yazıları*, Değerler Eğitimi Merkezi Yay. İstanbul 2012, s.103-130. Bu kategoriler: 1) hamd ve şükür duası, 2) tapınma ve Allah'ı ululama duası, 3) korunma ve sığınma duası, 4) tevekkül ve inâbe duası, 5) istirca duası, 6) tevbe, af ve bağışlanma duası, 7) yardım, imdat ve kurtuluş duası, 8) talep ve istek duası,

<sup>43</sup> Amanda-Udis Kesler, "Heartwork: A Loving Meditation on Various Forms of Prayer", Whosoever, 1998, url: <http://www.whosoever.org/v3i3/index.html>, Erişim Tarihi: 04.05.2018. Bu kategoriler: 1) talep duası, 2) övgü duası, 3) şükür duası, 4) kutsal kitap ile dua, 5) şefaet edici dua, 6) teslim olma duası, 7) itiraf ve tövbe duası, 8) ayinsel dualar, 9) derin düşünme duası/meditasyon ve 10) kutsama duası.

<sup>44</sup> Ahmet Albayrak, "Dindarlık Tipleri Açısından Dua Formları", *Marife*, 2007, c.VII, sayı:2, ss. 191-199. Dış güdümlü dua formları: 1) Talep etme duası, 2) alışkanlık biçimi duası, 3) başa çıkma duası. İç güdümlü dua formları: 1) itiraf etme ve bağışlanma duası, 2) şükür duası, 3) şefaet duası, 4) ibadet ve yaratıcıya tapınma duası, 5) tefekkür ve ruhi gelişme duası,

dış güdümlü dindarlık tipleri açısından bir sınıflandırmaya tabi tutmuş, Horozcu<sup>45</sup> ise içerik ve şekil açısından gruplandırmıştır. Yapıcı<sup>46</sup> ise duanın niçin yapıldığına yönelik yaptığı araştırma sonucuna dayanarak, duayı sekiz kategoride ele almıştır. Şeriati<sup>47</sup> ise Allah'a hitap eden dualar ile istemeyi içeren dualar olmak üzere, İslamî duaları iki gruba ayırmış ve İslami duaları oluşturan etkenleri tespit etmiştir. Zülaloğlu<sup>48</sup> de duanın amaçlarını dört başlık olarak tasnif etmiştir. Altuntaş<sup>49</sup> ise duaya konu edilebilecek şeyleri, dünya hayatına yönelik dualar ve ölüm ötesine yönelik dualar olmak üzere iki başlıkta ele almıştır. Meadow ve Kahoe<sup>50</sup> tarafından dua etmenin biçimleri, altı başlıkta ele alınmıştır. Diğer yandan, yaşam olaylarıyla baş etmede, bireylerin başvurduğu en önemli yöntemlerden birisi de dua etme olduğu için din psikolojisi alanında, dua etme ile psikolojik iyi hal arasındaki ilişkiler üzerinde araştırmalar yapılmaktadır. Konuyla ilgili literatür de inceledikten sonra, çalışmamız duayı “amaçsal” açıdan ele alması nedeniyle, duaya ilişkin olarak elde edilen veriler, varoluşsal yaklaşıma bağlı oluşturulan üst kategoriler ile ilişkilendirilebilecek şekilde, 12 alt kategoride incelenmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Varoluşsal yaklaşıma dayalı dört kategori ve alt kategoriler arasındaki ilişki Tablo 4’te verilmiştir.

<sup>45</sup>Ümit Horozcu, “Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları” (Doktora Tezi), *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul 2010. s.31-64. İçerik bakımından dua türleri: 1) İstek duası, 2) şükür duası, 3) övgü ve yüceltme duası, 4) Tövbe, af ve günah çıkarma duası. Yapılış üslubuna göre dua türleri: 1) Özgün dua ve formel dua, 2) Törensel dua ve bireysel dua, 3) Düşünsel dualar, 4) Takdiri dua ve tevcihi dua, 5) Samimi hitap duası.

<sup>46</sup>Asım Yapıcı, “Güdü ve İçerik Açısından Çocuk Duaları ve Dualara Yansıyan Sorunlar”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, sayı:2, ss.71-73.

<sup>47</sup>Ali Şeriati, *Dua*, (Çev. Derya Örs), Fecr Yayınları, 2012, s.69-71. İslami duaları oluşturan etkenler: 1) Dilde fesahat ve beağat, 2) kelime ve cümlelerin musikisi, 3) düşünce ögesi, 4) siyasal ve toplumsal öge.

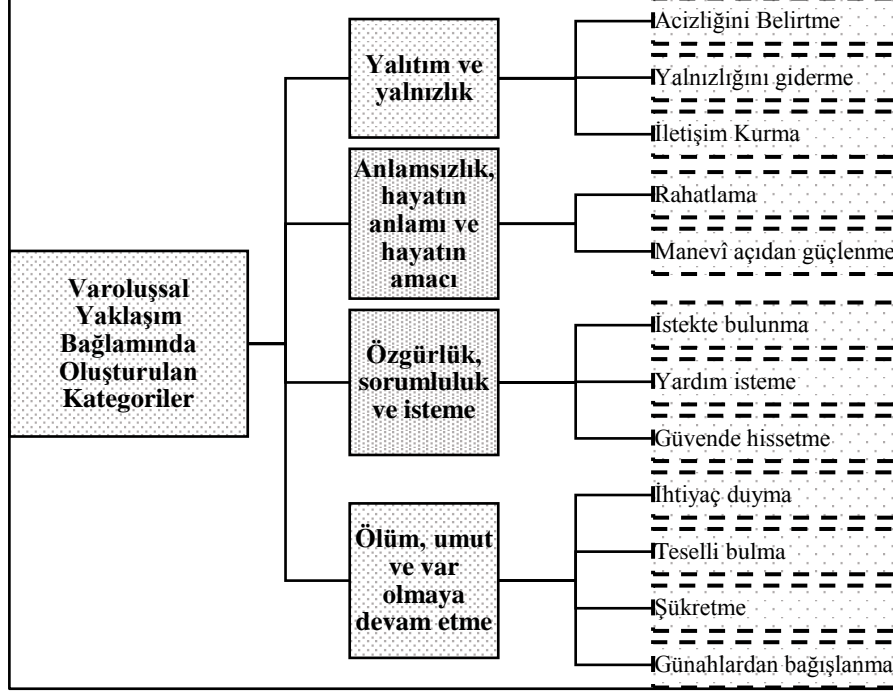
<sup>48</sup>Zülaloğlu, *Kur'an'da Dua ve Rasullerin Dua Örnekleri*, s.85-130. Duanın amaçları: 1) Zikir ve Tesbih, 2) Hamd ve Şükür, 3) İstiane ve İstiaze, 4) İstiğfar.

<sup>49</sup>Halil Altuntaş, *Duayı Anlamak*, Ankara, DİB yayınları, 2010, s.23-35.

<sup>50</sup>Akt: Albayrak vd., “Dua Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, s.367.



Tablo 4: Oluşturulan alt kategorilerin üst kategoriler içindeki dağılımı



Tablo 4, örneklemin sunduğu gerekçelerin, varoluşsal yaklaşım bağlamında oluşturulan kategorilerin alt basamaklarına yerleşimini göstermektedir. Bu gerekçelerin 12 alt kategoriye dağılımı ise Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Katılımcılar tarafından sunulan gerekçelerin alt kategorilere dağılımı

		<i>f</i>	%
Kategori 1	Acizliğini belirtme	6	5.3
Kategori 2	Yalnızlığını giderme	14	12.4
Kategori 3	İletişim kurma	11	9.7
Kategori 4	Rahatlama	17	15.0
Kategori 5	Manevî açıdan güçlenme	17	15.0

ABDULLAH DAĞCI

Kategori 6	İstekte bulunma	9	8.0
Kategori 7	Yardım isteme	7	6.2
Kategori 8	Güvende hissetme	7	6.2
Kategori 9	İhtiyaç duyma	14	12.4
Kategori 10	Teselli bulma	3	2.7
Kategori 11	Şükretme	3	2.7
Kategori 12	Günahlardan bağışlanma	5	4.4
Toplam		113	100.0

Tablo 5, katılımcılar tarafından sunulan 113 gerekçenin, oluşturulan 12 alt kategoriye dağılımını göstermektedir. Buna göre örneklemden 17'ser kişi (%15.0) 'rahatlama' ve 'manevî açıdan güçlenme', 14'er kişi (%12.4) 'yalnızlığını giderme' ve 'ihtiyaç duyma', 11'i (%9.7) 'iletişim kurma', 9'u (%8.0) 'istekte bulunma', 7'ser kişi (%6.2) 'yardım isteme' ve 'güvende hissetme', 6'sı (%5.3)'ü 'acizliğini belirtme', 5'i (%4.4) 'günahlardan bağışlanma', 3'er kişi (%2.7) 'teselli bulma' ve 'şükretme' kategorilerinde gerekçe sunmuşlardır. Dolayısıyla katılımcılar en çok rahatlamak ve manevî açıdan güçlenmek için duaya başvururken, en az ise teselli bulmak ve şükretmek için dua ettiklerini belirtmişlerdir. Örneklemin sunduğu gerekçelerin 12 alt kategoriye yerleştirilmesi ve bunlarla ilgili verilerin değerlendirilmesi aşağıdadır.

## 1. Yalıtım ve yalnızlık ile ilişkili olarak dua

**Tablo 6:** Gerekçelerin acizliğini belirtme, yalnızlığını giderme ve iletişim kurma alt kategorilerine göre dağılımı

	Katılımcıların sundukları gerekçeler	Kategoriler
K1	İnsan dua edince acizliğini bilir ve Allah'tan yardım ister	<b>Kategori 1:</b> Acizliğini belirtme
K13	Dua ederken acizliğimizi anlarız	
K29	Dua ederek acizyetimizin farkına varırız ve Allah'a yakınlaşırız	
K38	Dua edince kendimizi aciz hissederiz	
K46	O'na karşı en aciz hissettiğim an, dua anıdır	
K59	Dua ederken acizyetimi hissederim	
K12	Herkesten ve her şeyden daha çok yakın olan her şeyi anlatabildiğim ve dertlere tek derman Allah'tır	<b>Kategori 2:</b> Yalnızlığını giderme
K20	Kendimi Rabbime en yakın hissettiğim an dua etme anıdır	
K37	Duygularımızı Allah'a en iyi dua yoluyla ifade ederiz	
K42	Dua ederken Allah'ın her zaman benimle olduğunu hissederim	
K49	Dua ederken yalnız olmak ve yalnız yaratıcımla konuşmak isterim	
K51	Dua anı Allah'la kulun en yakın olduğu andır	
K52	Dua anı, Allaha en yakın hissettiğim andır	
K54	Zor ve iyi anlarımda bana tek destek olan ve beni tek anlayan Allah'tır	
K58	Dua eden kişi, kendisini işiten ve sıkıntıdan kurtaracak birisi olduğunu bilir	
K76	Beni en iyi bilen O'dur	
K79	Kimsenin bilmediği sıkıntılarımı dahi dua ile Allah'a anlatırım	
K80	Yalnız kaldığımda dertlerimi ve her şeyi açıkça korkmadan söylediğim tek yer dua anıdır	
K99	Dua, Allah'a en yakın olduğumuz zamanlardan birisidir	
K109	Dua ile her halimi Allaha açarım	

K2	Allah ile dua ederek konuşurum	<b>Kategori 3:</b> İletişim kurma
K7	Allah ile iletişimi dua ile kurarız	
K11	Allah dua edenlerle irtibat kurar	
K14	Allah ile aramda bağlantıyı dua ile kurarım	
K18	Dua ederken hemen yargılanmadan her şeyimi söyleyebilirim	
K25	Her insan, sahibi olan rabbiyle dua aracılığıyla konuşmak ister	
K56	Dua, kendimi en özgür şekilde ifade edebileceğim tek makamdır	
K82	Dua ederken Allah ile irtibata geçeriz	
K94	Dua ederken insanla Allah arasında bir bağ oluşur	
K105	Dua aracılığıyla Allah ile kul arasında daha güçlü bir bağ oluşur	
K106	Dua ederek, içinde olanları Allaha söylersin	

### **Kategori 1: Acizliğini Belirtme**

Kur'an'da, inananları dua için güdüleyen etkenlerin başında, onun güçsüzlüğü ve çaresizliği geldiği belirtilir.<sup>51</sup> Temeli, insanın Allah'a halini arz etmesi ve O'na niyazda bulunması olduğundan dua, Allah ile kul arasında olan bir irtibattır ve duada daima tâzim vardır.<sup>52</sup> Kur'an'da duanın acizliği belirten bir fonksiyonunun olduğu iki peygamber üzerinden örnek verilir: Eyüp Peygamberin düştüğü dertlerden kurtulmakta aciz kaldığında Allah'a yalvarması (Enbiya, 21/83-84) ve Yunus Peygamberin halkına öfkelenerek onları terk etmesinden sonra acizliğini Allah'a sunarak af dilemesi (Enbiya, 21/87-88). Bu argümanlar, Tablo 6'da katılımcılar tarafından gerekçeleri sunulan 'acizliğini belirtme' kategorisini destekler niteliktedir.

<sup>51</sup> Kayıklık, "Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme", s.138.

<sup>52</sup> Katipoğlu & Katipoğlu, "Duanın Psikanalizi", s.758..

### **Kategori 2: Yalnızlığını giderme**

Her bir dua ayeti, Allah'ın her an insanla beraber olduğunu hatırlatır ve insanın sevgiyle Allah'a yaklaşmasını sağlar.<sup>53</sup> Hz Peygamber de Allah'a yaklaştıracak amel sevgisi için dua etmiştir.<sup>54</sup> Kişiyi Allah'a yaklaştıracı bir ibadet olan dua, insanlardaki psikososyal motivasyonu sağlar ve huzuru temin eden muhteşem bir psikoterapi yöntemi işlevi görür.<sup>55</sup> Kur'an'da bir yandan Allah'ın insanlara çok yakın olduğu belirtilirken (Bakara, 2/186) diğer yandan "Rabbim! Beni tek başıma bırakma" diye dua eden Zekeriya Peygamberin duasının kabul edildiği belirtilir (Enbiya, 21/89-90). "...Kulum bana yürüyerek gelirse, ben ona doğru koşarım..." hadisinde de Allah'ın kullarının dualarına hızlı bir şekilde icabet edecek kadar yakın olduğu belirtilir (Buhari, Tevhid: 50). Bu argümanlar, Tablo 6'da örneklem tarafından gerekçeleri sunulan 'yalnızlığını giderme' kategorisini destekler niteliktedir.

### **Kategori 3: İletişim kurma**

Her bir dua ayeti, insanın sevgiyle Allah'a yaklaşmasını sağlar.<sup>56</sup> Kendi halimizi Allah'a dua aracılığıyla belirttiğimiz için dua, Allah ile kul arasında olan bir irtibattır ve insanların Allah ile iletişim kurmalarının en önemli göstergelerinden birisidir.<sup>57</sup> Bunun yanında dua, bireyin içinde bulunduğu durumu Allah'a iletme için birey ve yaratıcı arasındaki bir diyalogdur.<sup>58</sup> Yapılan araştırmaların sonuçları da çocukların dua ederek Allah'la iletişim kurmak istediklerini ve bundan hoşlandıklarını göstermektedir.<sup>59</sup> Yine ergenlerin dua etmelerindeki sebeplerinin

---

<sup>53</sup> Ertuğrul, "Kur'an'da Fiilî Dua", s.918.

<sup>54</sup> Dilek, "Sevgi İnsanı Hz. Muhammed'in Dualarında Sevgi Talepleri". s.263.

<sup>55</sup> Katipoğlu & Katipoğlu, "Duanın Psikanalizi", s.759.

<sup>56</sup> Ertuğrul, "Kur'an'da Fiilî Dua", s.918..

<sup>57</sup> Katipoğlu & Katipoğlu, "Duanın Psikanalizi", s.753.

<sup>58</sup> Erkan Yaman, Y. Emre Temiz, "Dua ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", Değerler Eğitimi Dergisi, 2014, c: XII, sayı: 28, s.195.

<sup>59</sup> Türk, "Din Eğitimi Açısından Çocukluk Döneminde Dua Kavramının Önemi", s.464.

başında, Allah'a yaklaşma amacı gelir.<sup>60</sup> Ali Şeriatî<sup>61</sup> de duanın tıpkı bir çocuğun babasıyla konuştuğu gibi olması gerektiğini ve herkesin Allah ile konuşabileceğini belirtir. Kur'an'da dua aracılığıyla Allah ile kurulan iletişimde, dualardaki taleplere cevap verileceği ifade edilmiş (Mü'min, 40/60) ve Hz Peygamber de Allah'tan sevgi taleplerinde bulunurken dua ile iletişime geçmiştir.<sup>62</sup> Bu argümanlar, Tablo 6'da katılımcılar tarafından gerekçeleri sunulan 'iletişim kurma' kategorisini destekler niteliktedir.

## 2. Anlamsızlık, hayatın anlamı ve hayatın amacı ile ilişkili olarak dua

**Tablo 7:** Gerekçelerin rahatlama ve manevî açıdan güçlenme alt kategorilerine göre dağılımı

K3	Dua insanı rahatlatır ve içini ferahlatır	<b>Kategori 4: Rahatlama</b>
K8	Şikayetlerimi ve isteklerimi Allaha arz ederek huzura ulaşırım	
K26	Dua ederek Allah'ı anmadıkça felaha eremeyiz	
K41	Bizi bizden daha iyi bilen Yaraticımıza derdimizi dua ile bildirmek, rahatlamanın en iyi yoludur	
K68	Dua beni aydınlatıyor ve ferahlatıyor	
K72	Huzur bulmak için duaya tutunuruz	
K73	Işığın yakılınca etrafı aydınlattığı gibi, dua da beni rahatlatır ve huzura kavuşturur	
K75	Her türlü sıkıntıya rağmen, mutlu olmak için, dua ederek Allah'a yönelirim	
K77	Her ne derdimiz olursa olsun, huzur bulmak için, dua ederek Allah'a yöneliriz	
K78	Rabbime acizliğimi dua ile dile getirmek beni rahatlatır	
K81	Dua, rahatlama sağlar	
K86	Dua, huzurlu olmayı sağlar	
K95	Dua etmek, insanı ruhen ve bedenen dinlendiriyor ve huzur veriyor	
K96	Dua ettiğim her an, içim ferahlar ve içime bir ışık doğar	

<sup>60</sup> Mehmet Ayas, "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Dua Anlayışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". (Doktora Tezi), *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 2007. s.157.

<sup>61</sup> Ali Şeriatî, *Dua*, s.95.

<sup>62</sup> Dilek, "Sevgi İnsanı Hz. Muhammed'in Dualarında Sevgi Talepleri", s.259.

AMAÇSAL AÇIDAN DUA TÜRLERİ: DİN PSİKOLOJİSİ BAĞLAMINDA TÜMEVARIMSAL BİR  
YAKLAŞIM DENEMESİ

K100	Dua, insanı rahatlatıyor	
K102	Dua, bir anda içimi ferahlatır	
K103	Dua ettikçe ferahlıyor ve daha çok mutlu oluyorum	
K10	Manevî durumumuzu Allah'a dua ile gösteririz	<b>Kategori 5: Manevî açıdan güçlenme</b>
K27	Dua müminin miracıdır	
K30	Manevî olarak ulaşmak istediğimiz yere götürür	
K31	Müslüman dua ettiği ölçüde kuldür	
K39	Maneviyat basamaklarına dua ile tırmanırız	
K50	Dua, bizi manevî açıdan tedavi eder	
K61	Dua ettiğim her an Allah'ı, ahireti ve alemi düşünürüm	
K62	Dua ettikçe manen rahatlıyorum	
K69	Dua ettiğim zaman kendimi manevî olarak huzurlu hissedirim.	
K71	Dua ederek yüksek mertebelere çıkarız	
K84	Yemek nasıl bedensel ihtiyaçlarımızı karşılarsa dua da manevî ihtiyaçlarımızı karşılar	
K88	Manevî ihtiyaçlarımız için duaya sığınırız	
K91	Dünya ve ahiret için manevî yardımlar dua ile sağlanır	
K92	Dua, sıkıntılarla baş edip ebedi hayatı kazanmaya yardımcı olur	
K98	Dua, manevî hastalığımıza ve dertlerimize derman olur	
K111	Manevî olarak korunmak için, dua ile Allah'a sığınırım	
K113	Dua, manevî açıdan daha güçlü olmamızı sağlar	

#### Kategori 4: Rahatlama

İnsanlara egemen olan korku ve hüznün duygularını gidermenin en güzel pratiği, duadır.<sup>63</sup> Çünkü bütün işlerde sadece Allah'a güvenerek sadece O'na kul olmak en büyük mutluluk kaynağıdır.<sup>64</sup> Dua ayetlerinde de Allah'ın her an insanın yanında olduğu hatırlatılarak, insanlara ümit telkin edilir.<sup>65</sup> Kur'an'da buna Nuh Peygamberin dua etmesinden sonra sıkıntılarında kurtularak rahatlama örneği

<sup>63</sup> Katipoğlu & Katipoğlu, "Duanın Psikanalizi", s.754.

<sup>64</sup> Akyüz, *Kur'an ve Sünnet'te Dua ve Yakarışlar*, s.22.

<sup>65</sup> Ertuğrul, "Kur'an'da Fiilî Dua", s.918.

olarak sunulur (Enbiya, 21/76). Bu argümanlar, Tablo 7’de örneklem tarafından gerekçeleri sunulan ‘rahatlama’ kategorisini destekler niteliktedir.

### **Kategori 5: Manevî açıdan güçlenme**

Gözle görülen dünya, en önemli anlamını aldığı daha manevî bir evrenin bir parçasıdır.<sup>66</sup> Duayla ilgili ayetlerdeki ifadelerle göre dua, insanın fitratından kaynaklanan manevî bir ihtiyaçtır ve hem dünya hem de ahiret mutluluğu gibi istekleri içerir.<sup>67</sup> Ashab-ı Kehf olayının anlatıldığı ayetlerde, Allah’tan manevî ve dinî açıdan destek olması için dua edildiği görülür (Kehf, 18/10). Hz Peygamber de manevî ve dinî açıdan daha iyi hale gelmek için “benim kalbimi dinin üzere sabit kıl” şeklinde dua etmiş (Tirmizi, Deavat 89) ve Allah’tan “hidayet ve istikamet” talebinde bulunmuştur (Müslim 4/2090). Bu argümanlar, Tablo 7’de katılımcılar tarafından gerekçeleri sunulan ‘manevî açıdan güçlenme’ kategorisini destekler niteliktedir.

---

<sup>66</sup> William James, *The Varieties of Religious Experience*, Routledge Pub., New York 2002, s.375.

<sup>67</sup> Ertuğrul, “Kur’ân’da Fiilî Dua”, s.900.



### 3. Özgürlük, sorumluluk ve isteme ile ilişkili olarak dua

Tablo 8: Gerekçelerin istekte bulunma, yardım isteme ve güvende hissetme alt kategorilerine göre dağılımı

K4	İsteklerimizi, Allah'a dua ile bildiririz	<b>Kategori 6:</b> İstekte bulunma
K33	Dua ile kendimiz için istekte bulunuruz	
K43	Allah duadaki bütün isteklerime karşılık verir	
K45	İstediklerimiz Rabbimden dua ile talep ederim	
K55	Niyazımızı ve sıkıntımızı dua ile aktarıp her şeyi Allah'tan isteriz	
K64	Dua ederken Allah'tan bir şeyler istiyoruz	
K65	İstediklerimi Allah'a arz ederim	
K74	Karşılık beklemeden veren sadece Allah'tır	
K107	Allah'a olan isteklerimizi dua ile söyleriz	<b>Kategori 7:</b> Yardım isteme
K15	Dua her derde devadır	
K28	Hasta olduğumuzda hastaneye gittiğimiz gibi başımız sıkıştığında da dua ederiz	
K44	Müslüman, Allah'ın yardımını dua ile ister	
K66	Dua ederken, Allah'tan yardım ister ve Allah'la konuşurum	
K85	Dua etmek, zor zamanlarımızda çaresiz olduğumuz durumlarda aklımıza gelir	
K93	Dertlere tek derman olan Allah'tan yardımı, dua ile isterim	
K108	Sıkıntılara girdiğimizde duaya başvururuz	<b>Kategori 8:</b> Güvende hissetme
K17	Duada Allah'ı andıkça, Allah bizi koruyor	
K32	Dua birçok musibetten korur	
K34	Duada, güvende olmak için tüm benliğimle, en güvenilir olan Allah'a sarılırım	
K40	Dua tehlikelerden korur	
K48	Dua, şerlerden kurtulmanın tek çaresidir	
K57	Dua, kötülüklerin kapısını kapatır	
K70	Dua ettiğimde kendimi rahatlamış ve güvende hissederim	

### Kategori 6: İstekte bulunma

Hendry'ye göre istek duası, duanın kalbidir.<sup>68</sup> Kur'an'a göre, insanı dua için güdüleyen etkenlerin başında, onun ihtiyaç, istek, güçsüzlük ve çaresizliği gelmektedir.<sup>69</sup> Usulüne uygun dualar, yardım dileme, ilmin artırılmasını isteme ve iyi bir nesil talebi gibi istekleri içerebilir.<sup>70</sup> Dua etmek istemektir ve herkes isteklerini ve ihtiyaçlarını Allah'a arz edebilir.<sup>71</sup> Dua ayetleri ise Allah'tan nasıl talepte bulunulacağını öğretir.<sup>72</sup> Duada daima tâzim ve tâzimle birlikte istekte bulunma anlamı vardır.<sup>73</sup> Diğer yandan, dünyaya ait olan isteklerde sosyal yaşantı ve şartlar etkili olurken, bu dualarda beşerî duygular ve hisler öne çıkar ve ahiret hayatıyla ilgili taleplerde ise bir sükunet ve duygusallık yoğun olur.<sup>74</sup> Hz Peygamber ise dualarında, bazı mekanları ve kişileri sevme ve onların sevilmesini isteme gibi taleplerde bulunmuştur.<sup>75</sup> Peygamberler ise hem bu dünyaya ait beklenti ve istekler, hem de ahirete yönelik taleplerle ilgili dualar yapmıştır.<sup>76</sup> Kur'an'da, Allah'a dua ederek sunulan isteklerin Allah tarafından karşılanacağı belirtilir (Bakara 2/186). Zekeriya Peygamber tarafından, iyi bir nesil yetişmesi için yapılan duanın Allah tarafından kabul görmesi de örnek olarak sunulur (Al-i İmran, 3/38). Bu argümanlar, Tablo 8'de örneklem tarafından gerekçeleri sunulan 'istekte bulunma' kategorisini destekler niteliktedir.

### Kategori 7: Yardım isteme

İnsanlar, duaya sıkıntılı zamanlarda daha fazla müracaat eder. Özellikle hastalık durumlarında bireylerin duaya yönelme sıklıklarında bir artış olduğu, has-

<sup>68</sup> Donald Capps, "İstek Duası (Petitionary Prayer) Psikolojisi" (Çev. Ü. Horozcu), *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, sayı:12, s.159.

<sup>69</sup> Kayıklık, "Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme", s.254.

<sup>70</sup> Gülle, "Kur'an-ı Kerim'de Duâ Kavramı", s.130.

<sup>71</sup> Şeriati, *Dua*, ss. 68, 95.

<sup>72</sup> Ertuğrul, "Kur'an'da Fiilî Dua", s.910.

<sup>73</sup> Katipoğlu & Katipoğlu, "Duanın Psikanalizi", s.758.

<sup>74</sup> Yılmaz, "Kur'an'daki Peygamber Dualarının Psiko-Sosyal Analizi", s.77.

<sup>75</sup> Dilek, "Sevgi İnsanı Hz. Muhammed'in Dualarında Sevgi Talepleri", ss.267-268.

<sup>76</sup> Yılmaz, "Kur'an'daki Peygamber Dualarının Psiko-Sosyal Analizi", s.77.

talıkla baş etmede dua etme ve daha sonra tövbe ile insanın hastalıklardan kurtulacağı inancına yönelik bir eğilim vardır.<sup>77</sup> Bu noktada usulüne uygun olarak yapılacak bir dua, yardım dileme gibi istekleri içerebilir<sup>78</sup> ve tevekkül ederek samimiyetle Allah'tan yardım istendiği takdirde dualar kabul görebilir.<sup>79</sup> Ergenlerin ise stresli, kaygılı, doğal afet ve kaza durumlarında yardım istemek için daha çok dua ettiklerine ulaşılmıştır.<sup>80</sup> Kur'an'da ise zorda kalındığında yapılan duaya da Allah'ın cevap verdiği ifade edilir (Neml, 27/62). Musa Peygamberin "işimi bana kolaylaştı" şeklindeki duasından sonra, Allah'ın yardımını gördüğü vurgulanır (Tâ-hâ, 20/25-28). Bu argümanlar, Tablo 8'de katılımcılar tarafından gerekçeleri sunulan 'yardım isteme' kategorisini destekler niteliktedir.

### **Kategori 8: Güvende hissetme**

Yapılan dua, şeytanın fitnelerinden Allah'a sığınma ve cehennem ateşinden korunma taleplerini içerebilir.<sup>81</sup> Kur'an'da, tevekkül sahibi insanların Allah tarafından sevildiği (Al-i İmran, 3/159), Allah'ın güven veren olduğu (Haşr, 59/23), mü'minlerin öncelikle Allah'a güvendiği (Maide, 5/11), tevekkül sahiplerinin ahiret mükâfatının büyük olacağı (Nahl, 16/41-42), şeytanın tevekkül sahibi insanlardan uzak olduğu (Nahl, 16/99) belirtilir. Bu argümanlar, Tablo 8'de örneklem tarafından gerekçeleri sunulan 'güvende hissetme' kategorisini destekler niteliktedir.

---

<sup>77</sup> Halil Apaydın, Süleyman Özer, Ali Rıza Aydın, "Hastalık Sürecinde Bireylerin Dinî Eğilimlerine Psikolojik Bir Yaklaşım", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, sayı:3, s.47.

<sup>78</sup> Güllü, "Kur'an-ı Kerim'de Duâ Kavramı", s.130.

<sup>79</sup> Ertuğrul, "Kur'an'da Fiili Dua", s.918.

<sup>80</sup> Ayas, "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Dua Anlayışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", s.158.

<sup>81</sup> Güllü, "Kur'an-ı Kerim'de Duâ Kavramı", s.130.

#### 4. Ölüm, umut ve var olmaya devam etme ile ilişkili olarak dua

**Tablo 9:** Gerekleşen ihtiyaç duyma, teselli bulma, şükretme ve günahlardan bağışlanma alt kategorilerine göre dağılımı

K5	Nefessiz ayakta duramadığımız gibi duasız da duramayız	<b>Kategori 9:</b> İhtiyaç duyma
K6	İnançlarımızı dua ile besleriz	
K9	İnsanoğlu duaya muhtaçtır	
K24	Dua etmezsem yaşayamam	
K35	Dua, bedenimizin ve ruhumuzun temel ihtiyacı	
K47	Duasız bir yaşam olmaz	
K53	İnsan dua etmediği sürece eksik kalır	
K60	Sıkıntılarımı kimse anlamaz ama Allah anlar	
K63	Yemek yemekten vazgeçemediğimiz gibi duaya da her zaman ihtiyaç duyarız	
K89	Çocuğun annesine muhtaç olduğu gibi insanlar da Allah'ın yardımına ihtiyaç duyar	
K97	Suyun toprağa can verdiği gibi dua da hayatımıza can verir	
K101	Dua anında, Rabbinin gücünün her an yanında olduğunun farkındasındır	
K104	Yemeğe ihtiyaç duyduğumuz gibi duaya da ihtiyaç duyarız	
K110	İnsan her zaman duaya ihtiyaç duyar	
K16	Bir darlığa düştüğümde, teselli bulmak için Allah'a yönelirim	<b>Kategori 10:</b> Teselli bulma
K21	Duama Allah'ın cevap vereceğini bilerek teselli bulurum	
K90	Dua, gönlümüzü iyileştirir	

AMAÇSAL AÇIDAN DUA TÜRLERİ: DİN PSİKOLOJİSİ BAĞLAMINDA TÜMEVARIMSAL BİR  
YAKLAŞIM DENEMESİ

K19	Dua hayatımdaki olumlu-olumsuz her anı değerli kılıyor ve bunların benim için bir nimet olduğunun farkına vardırıyor	<b>Kategori 11:</b> Şükretme
K22	Yapmış olduğum her şeyin şükürünü eda etmek için dua ederim	
K83	İnanan insan, dua aracılığıyla, her halini ve şükürünü Yaradan'ına arz eder	
K23	Dua hem günahları temizler hem de insanın içini temizler	<b>Kategori 12:</b> Günahlardan bağışlanma
K36	Dua ile içimdekileri anlatmak ve tövbe etmek rahatlık veriyor	
K67	Dua edince bağışlanmamız daha da samimi olur	
K87	Dua, günahlardan arındırır	
K112	Dua, günahlarımızdan temizlenmemizi sağlar	

### **Kategori 9: İhtiyaç duyma**

Hayatımızın rahat ve huzurlu olması için maddî ve manevî birçok şeye ihtiyaç duyarız. Bu ihtiyaçları karşılama sürecinde karşılaşılabilecek zorlukların aşılması ve işlerin kolaylaşması için Allah'ın yardımına ihtiyaç duyarız.<sup>82</sup> Ergenlik dualarının içeriği, gelişim dönemindeki ihtiyaçlarla ilişkilidir.<sup>83</sup> Ayas'ın çalışmasında, ergenlerin çoğunluğu tarafından yapılan duaların, onların sıkıntı ve ihtiyaçlarını karşıladığı belirtilmiştir.<sup>84</sup> Kur'an'da insanı duaya yönelten etkenlerin en önemlilerinden birinin onun ihtiyaçları olduğu<sup>85</sup> belirtilirken, insanların başına gelen kötülüğün Allah tarafından kaldırılacağı da ifade edilir (Neml, 27/62). Bu argümanlar, Tablo 9'da katılımcılar tarafından gerekçeleri sunulan 'ihtiyaç duyma' kategorisini destekler niteliktedir.

<sup>82</sup> Altuntaş, *Duayı Anlamak*, s.28.

<sup>83</sup> Koç, "Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Gelişimi", s.88.

<sup>84</sup> Ayas. "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Dua Anlayışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", s.158.

<sup>85</sup> Kayıklık, "Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme", ss.157-158.

### **Kategori 10: Teselli Bulma**

İnsanın Allah ile kurduğu iletişim yöntemlerinden birisi olan dua, insanın psikosomatik bir huzur içinde yaşamasını temin eden ve insana en sıkıntılı dönemlerinde bile yüksek bir sinerji veren bir davranıştır.<sup>86</sup> Kur'an'da Allah'ın peygambere ve inananlarına huzur verdiği (Fetih, 48/26) ve Müslümanların böylece teselli bulduğu belirtilir. Bu argümanlar, Tablo 9'da örneklem tarafından gerekçeleri sunulan 'teselli bulma' kategorisini destekler niteliktedir.

### **Kategori 11: Şükretme**

Kur'an'da, insanları temiz şeylerden rızıklandığı için Allah'a şükredilmesinin istendiği (Enfal, 8/26), Allah'ın şükredelim diye kulaklar, gözler ve kalpler verdiği (Nahl, 16/78), şükredenlere verilen nimetlerin Allah tarafından artırılacağı (İbrahim, 14/7), şükredenlerin Allah tarafından mükâfatlandırılacağı (Al-i İmran, 3/144; Nisa, 4/147), şükürün karşılığının Allah tarafından verileceği (Fatır, 35/34) belirtilir. Süleyman Peygamberin, Allah'ın verdiği nimetlere şükür için dua etmesi de model olarak sunulur (Neml, 27/19). Bu argümanlar, Tablo 9'da katılımcılar tarafından gerekçeleri sunulan 'şükretme' kategorisini destekler niteliktedir.

### **Kategori 12: Günahlardan bağışlanma**

Dua, inanan insanın ahiret hayatını da içerir.<sup>87</sup> Dua, işlenen günahlardan dolayı Allah'tan af dilemek, dünyalık bir şey istemek veya sonsuz nimetlere şükretmek amacıyla yapılır.<sup>88</sup> Usulüne uygun bir dua, Allah'tan bağışlanmayı dileme ve cehennem ateşinden korunmayı içerebilir.<sup>89</sup> Pişmanlık duyup affedilmeyi isteyen ve sonra da o günaha tekrar dönmemeyi amaçlayan biri, günahlarından bağışlanma diler.<sup>90</sup> Ergenlerin hata ve günahlarından dolayı duaya başvurmaları

---

<sup>86</sup> Katipoğlu & Katipoğlu, "Duanın Psikanalizi", s.753.

<sup>87</sup> Kayıklık, "Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme", s.158.

<sup>88</sup> Akyüz, Kur'an ve Sünnet'te Dua ve Yakarışlar, s.21.

<sup>89</sup> Gülle, "Kur'ân-ı Kerîm'de Duâ Kavramı", s.130.

<sup>90</sup> Altuntaş, *Duayı Anlamak*, s.31.

yaygındır.<sup>91</sup> Peygamber dualarının önemli özelliklerinin başında ise ahirete yönelik talepler vardır.<sup>92</sup> Kur'an'da da insanların daha hayırlı olanların, günahlardan bağışlanmayı dileyenler olduğu (Al-i İmran, 3/15-17), takva ile dua edenlere Allah'ın rahmet edeceği (A'raf, 7/56) ve bağışlanma için dua etmeyenlerin ziyan edenlerden olacağı (A'raf, 7/23) belirtilir. Bu argümanlar, Tablo 9'da örneklem tarafından gerekçeleri sunulan 'günahlardan bağışlanma' kategorisini destekler niteliktedir.

## SONUÇ

Bu çalışma, günlük yaşamda yapılan duaların "niçin"inin araştırılmasından ibarettir. Dua edenin hem Allah'a niçin dua ettiğini anlamak ve açıklamak, hem de dua etme amacını sınıflandırarak genellemelere ulaşmak, çalışmanın amacını oluşturur. Bu bağlamda, ilk olarak, 'niçin' dua ettiklerine dair 113 katılımcı tarafından sunulan gerekçeler, varoluşsal yaklaşımın odak noktasında yer alan dört nihai kaygı bağlamında, "amaçsal" açıdan incelenmiştir. Bu gerekçelerin analiz edilmesi ve değerlendirilmesinden sonra, varoluşsal yaklaşıma dayalı dört kategori oluşturulmuş ve ifade edilen gerekçeler bu kategorilere yerleştirilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, katılımcılardan 31'i yalıtım ve yalnızlık kategorisinde; 34'ü anlamsızlık, hayatın anlamı ve hayatın amacı kategorisinde; 23'ü özgürlük, sorumluluk ve isteme kategorisinde; 25'i ölüm, umut ve var olmaya devam etme kategorisinde gerekçe sunmuşlardır. Diğer yandan, katılımcıların sundukları gerekçeler, varoluşsal yaklaşım bağlamında oluşturulan bu dört kategoriye yerleştirildikten sonra, daha ayrıntılı analizler yapmak amacıyla, bu dört kategori altında 12 alt kategori oluşturulmuş ve sunulan gerekçeler bu kategorilere yerleştirilmiştir. Buna göre, katılımcılardan 6'sı acizliğini belirtme, 14'ü yalnızlığını giderme ve 11'i iletişim kurma kategorisinde gerekçeler sunmuştur. 17'si rahatlama ve 17'si manevî açıdan güçlenme kategorilerinde gerekçeler ifade

---

<sup>91</sup> Ayas. "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Dua Anlayışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", s.159.

<sup>92</sup> Yılmaz, "Kur'an'daki Peygamber Dualarının Psiko-Sosyal Analizi", s.77.

etmiştir. 9'u istekte bulunma, 7'si yardım isteme ve 7'si güvende hissetme kategorilerinde gerekçeler sunmuştur. 14'ü ihtiyaç duyma, 3'ü teselli bulma, 3'ü şükretme ve 5'i günahlardan bağışlanmaya ilişkin gerekçeler göstermiştir.

Sonuç olarak, örneklemin dua etme amaçlarına yönelik sunduğu gerekçelerden yola çıkarak, varoluşsal yaklaşım bağlamında dört üst kategorinin oluşturulabileceğine ulaşılmıştır. Bu üst kategoriler: 1) Yalıtım ve yalnızlık 2) Anlamsızlık hayatın anlamı ve hayatın amacı 3) Özgürlük, sorumluluk ve isteme 4) Ölüm, umut ve var olmaya devam etme. Bu üst kategorilerin ise on iki alt kategori oluşturularak incelenebileceği ve insanların dua etmelerindeki amaçlarının on iki farklı nedene dayanabileceği ileri sürülmüştür. Bu alt kategoriler ise şunlardır: 1) acizliğini belirtme, 2) yalnızlığını giderme, 3) iletişim kurma, 4) rahatlama, 5) manevî açıdan güçlenme, 6) istekte bulunma, 7) yardım isteme, 8) güvende hissetme, 9) ihtiyaç duyma, 10) teselli bulma, 11) şükretme ve 12) günahlardan bağışlanma. Ayrıca yaptığımız bu “amaçsal açıdan duayı sınıflandırma” denemesinin, hem literatürdeki duayla ilişkili olarak yapılan çalışmalar hem de dinî referanslarda dua ile ilgili sunulan ifadeler tarafından desteklendiğine ulaşılmıştır.

### KAYNAKÇA

- Aksu, Ali (2009). “Hz Peygamber’in Tarihi Olaylarla İlgili Dualarından Örnekler”. *Diyanet İlmî Dergi*. c.XLV, sayı: 4, s.109-126.
- Akyüz, Vecdi (2011). *Kur’an ve Sünnet’te Dua ve Yakarışlar*. Rağbet Yay. İstanbul.
- Albayrak, Ahmet (2007). “Dindarlık Tipleri Açısından Dua Formları”. *Marife*. c.VII, sayı:2, s.189-201.
- Albayrak, Ahmet (2009). *Üniversite Gençlerinin Dua Tutum ve Davranışları*. Karadeniz Basın Yayın. Rize.
- Albayrak, Ahmet, Acuner, Y., & Seyhan, B. Y. (2014). “Dua Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. c.VI, sayı:34, s.365-372.
- Altuntaş, Halil (2010). *Duayı Anlamak*. DİB yayınları. Ankara.
- Apaydın, Halil; Özer Süleyman & Aydın Ali Rıza (2014). “Hastalık Sürecinde Bireylerin Dinî Eğilimlerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. sayı:3, s.5-51.



AMAÇSAL AÇIDAN DUA TÜRLERİ: DİN PSİKOLOJİSİ BAĞLAMINDA TÜMEVARIMSAL BİR  
YAKLAŞIM DENEMESİ

- Ayas, Mehmet (2007). “İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Dua Anlayışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” (Doktora Tezi). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Samsun.
- Ayas, Mehmet (2011). “İlköğretim Öğrencilerinin Dua Anlayışları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. c.IV, sayı:19, s. 407-419.
- Ayas, Mehmet (2013). “Dua Öğretiminin Birey Üzerindeki Etkileri ve Değerler Eğitime Katkıları”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c.I, sayı:2, s. 73-96.
- Capps, Donald (2005). “İstek Duası (Petitionary Prayer) Psikolojisi”. (Çev.: Ümit Horozcu). *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. sayı: 12, s.157-169.
- Dağcı, Abdullah & Kartopu, Saffet (2016). “University Students’ Perceptions Regarding The Holy Qur’an: A Metaphorical Study On Muslim Turk Sample”. *Turkish Studies*. c.XI, sayı:7, s.101-120.
- Dilek, Mehmet (2007). “Sevgi İnsanı Hz. Muhammed’in Dualarında Sevgi Talepleri”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c.XII, sayı:17, s. 259-269.
- Erdal, Mesut (1999). “Kur’an’daki Bazı Dualar Üzerine Mülâhazalar”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c.I, s. 231-246.
- Ertuğrul, Resul (2015). “Kur’ân’da Fiilî Dua”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. c.IV, sayı:4, s. 896-921.
- Gashi, Feim (2016). “Dua ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c.XXV, sayı:2, s.1-29.
- Gülle, Sıtkı (2004). “Kur’ân-ı Kerim’de Duâ Kavramı”. *EKEV Akademi Dergisi*. c.VIII, sayı:18, s.115-130.
- Horozcu, Ümit (2010). “Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları” (Doktora Tezi). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.
- Hökekleli, Hayati (2012). *İslam Psikolojisi Yazıları*. Değerler Eğitimi Merkezi Yay. İstanbul.
- James, William (2002). *The Varieties of Religious Experience*. Routledge Pub. New York 2002.
- Karaca, Faruk (2011). *Din Psikolojisi*. Eser Ofset Matbaacılık. Trabzon.
- Karacoşkun, M. Doğan (2005). “Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Dua”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c.IX, sayı:1, s.101-124.

- Kartopu Saffet, Dağcı Abdullah (2015). Üniversite Öğrencilerinin Hz Muhammed'e Yönelik Algıları: Metaforik Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*. c.34, sayı:2, s.217-235.
- Katipoğlu, Bedri & Katipoğlu, Muhammet (2017). "Duanın Psikanalizi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. c.X, sayı:49, s.753-759.
- Kayıklık, Hasan (1994). "Kur'an'ın Işığında İnanan İnsanın Duasına Psikolojik Yaklaşımlar" (Yüksek Lisans Tezi). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Adana.
- Kayıklık, Hasan (2001). "Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c.I, sayı:1, s. 135-160.
- Kayıklık, Hasan (2011). *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine*. Karahan Kitabevi. Adana.
- Kesler, Amanda-Udis (1998). "Heartwork: A Loving Meditation on Various Forms of Prayer". *Whosoever*. url: <http://www.whosoever.org/v3i3/index.html>, Erişim Tarihi: 04.05.2018.
- Koç, Mustafa (2005). "Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Gelişimi". *Ekev Akademi Dergisi*. c.IX, sayı:25, s.76-77.
- Leedy, Paul D. & Ormrod, Jeanne E. (2010). *Practical Research Planning and Design*. Pearson/Merril. New Jersey.
- Şen, Zekai (2011). *Bilimsel Araştırma Yaptırma İlkeleri*. Su vakfı Yayınları. İstanbul
- Şeriati, Ali (2012). *Dua*. (Çev.: Derya Örs). Fecr Yayınları. Ankara.
- Türk, Esra (2015). "Din Eğitimi Açısından Çocukluk Döneminde Dua Kavramının Önemi". *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. c.I, sayı:3, s.445-471.
- Yalom, Irvin (2011). *Varoluşçu Psikoterapi*. (Çev.: Zeliha İ. Babayiğit). Kabalıcı Yay. İstanbul.
- Yaman, Erkan & Temiz, Yunus Emre (2014). "Dua Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması". *Değerler Eğitimi Dergisi*. cilt:XII, sayı:28, s.193-219.
- Yapıcı, Asım (2005). "Güdü ve İçerik Açısından Çocuk Duaları ve Dualara Yansıyan Sorunlar". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c.V, sayı:2, s. 57-93.
- Yılmaz, Ali (2011). "Kur'an'daki Peygamber Dualarının Psiko-Sosyal Analizi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. sayı:35, s.51-80.
- Zülaloğlu, Fevzi (2011). *Kur'an'da Dua ve Rasullerin Dua Örnekleri*. Ekin Yayınları. İstanbul.